

A puzzling phenomenon: set-offs in early printing

Elena Fogolin

fogolin.elena@spes.uniud.it

PhD student, Università of Udine (Italy) / Johannes Gutenberg University
Mainz (Germany)

What is a set-off?

It is a phenomenon observed in early printed books, caused by a freshly-printed sheet being pressed against another sheet.

The result is a shadowy, back-to-front image on the other sheet.

Quam obrem quis impudice oculos in feminam figat: preter
uoluptatum incentiu: necirco esse pot: ut quia id non oppo
natur esse illicitum cuius opinionem p mala ex eo sequen
tis facis constat esse improbat: uel quia adeo stolidus est: ut ab alio
se uideri non existimat: sicut in pnti tra inquit. Quibus nisi cecis &
surdis saltem coperabimur. Ceci enim quia ipsi non uident: alios mte
uidere credunt. Surdi uero cum loquant: semper clamant: p: tantes ali
os sibi surdos esse. Sic & uoluptuosi homines incoemina: oculos de
figentes: qm amore cecis sunt. Iuxta poetar: figmenta: amorem cecum
labentem circūassistentes omnes cecos esse putant. Sed longe secus
est. Vident enim omnino: & a quibus se uideri non arbitrant. Non
enim ihaac sua cum uxore Rebecca iocantem se uideri credebatur: cum
ab Imalech Palestinorū rege uisus p fenestram fuit: multisq: uiri
us: sexus adulteris & aliis in omni facinore scelestissimis contigit: ite
dum non se uideri existimat: & uident & cōprehendunt: & tandem illa q
t magnis afficiuntur suppliciis: quod & iustissimo dei fit in dicio: tū
ne etiam in hoc mundo graua scelera impune committant: tū & alii eo
rum terreat: exemplo: quo pacto ob Ananie & Saphire q iudicio iacti
bus aploz scriptum est. Factus est timor magnus in uniuersa ecclesia
& in oīs qui audierūt illud: tum ut oppida: ciuitates: regna: in pias &
eandē oēs respulice cōseruent qm sublata iusticia qd hec oīa: nisi mag
na essent latrocinia. Interdū oipotens deus scelestissimos hoīes puni
ri iubet: ut cū eis misericorditer agat qtus puniti cōfusione quadā cor
rigant: correpti se uirtutū faciant amatores. Iuxta dauid miam dicen
tis: cōfundant: s. peccatores: & cōuertant: retrorsum: hoc est a suis uis
malis p cōfusione retrahant. Vel iō oculos figere quispiā non ueret:
qm tate amerie factus est: ut ab insopito dīne maiestatis oculo credit
non uideri: cuius erronea imaginem refellit cum subdit.

Textus tricesimus sextus

Augustinus

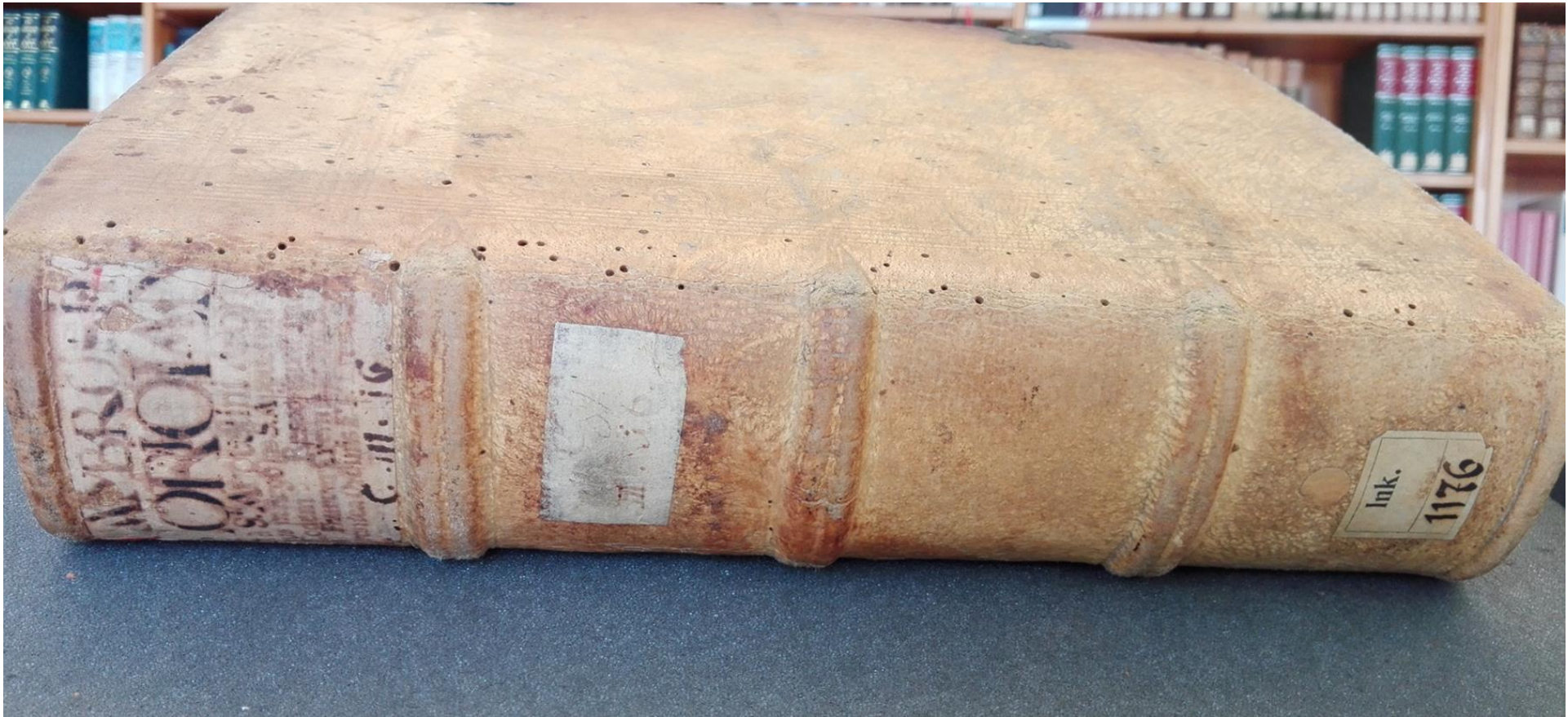
Quod si lateat: & a nemine hominum uideat: quid faciet de illo
de super inspectore: quem latere nihil potest. An ideo putan
dus est non uidere: quia tanto uidet patientius: qto sapientius

Cora, Ambrosius de, *Vita S. Augustini*, Roma, Georgius Herolt,
1481, Mainz, Gutenberg-Museum, leaf 17r. The set-off
overlaps the text of the regular impression.

Rome, Georg Herolt, 1481/1482:

- Ambrosius de Cora, *Vita precellentissimi ecclesie doctoris diui Aurelii Augustini Iponensis* [ISTC ic00881000]
- Ambrosius de Cora, *Defensorium ordinis Heremitarum S. Augustini* [ISTC ic00877000]

Ink. 1176, Gutenberg Museum, Mainz, the *Vita* and the *Defensorium* are bound together in an original Fifteenth-century German binding

O igitur maximā eorum insana: quos p[ro] minimis infirmitatibus
 taneis eterna: pro obsecrationibus lucidissimis: pro fluxibus voluptu-
 cibus summi bonum: pro concupiscentia oculorum non pudet gloriari
 de se angelos. **Q**uā igitur pelare eo in libro: quē de libero disputant
 bitio. **S**ed p[ro]p[ter] n[ost]r[um] Augustinus p[ro]clamat ad d[omi]n[u]m dicens. **V**e qui de
 reliquunt te sapientia ueritate: & ducem: & oberrant in uestigiis eius
 qui natus tuos p[ro] te amant: & obliuiscunt quid innuas. **O** suauissima
 lux: purgatæ mentis sapias: non enim cessas innuere nobis: quæ & qua-
 lis: & natus tui sūt o[mn]i creaturæ datus: q[uo]d obtrui concupiscentiis & in-
 uoluptates demersi: & tanq[ua]m cæci ambulantes: & uideri: & cōtemplari cō-
 temnat. **C**onferamus igitur ex his: nihil esse: quod diuinā fugiat cog-
 nitionem. **C**onferamus p[ro]inde summi esse clementiæ cardine: puta-
 re non mō oculor[um] natus: sed etiā aliquis mentis cōceptū dñe maiestā-
 tis posse intuitu p[re]terire: etiā si ad puniendā male cōmissa tardior uide-
 atur. **H**inc n[ost]r[us] accuratissimus p[re]ceptor adiecit. **A**n iō putandus ē nō ui-
 dere: quia tanto uidet patientius q[uo]d sapientius: tanq[ua]m si diceret: non ob-
 eam rem putādus est deus oculor[um] n[ost]ror[um] fixationes: & alia p[ro]p[ter] gesta
 non uidere: si ad nos puniendos uideat tardiusculus: q[uia] t[ame]n uideat
 patientius: q[uo]d sapientius: decet etiā summi maiest[atis] sapias: summa uel
 punitioibus faciendis patientia. **P**tenim quēadmodū sapiens ē o[mn]ia scire
 ita & eiusdem est o[mn]ia ordinare: dirigere: & b[on]e gubernare: b[on]e autē gu-
 bernantis est & loco: & t[em]p[or]e: & o[mn]i o[mn]i actū iustit[ie] tribuere: ita nō
 solum quid factur[us] sit: cognoscat: sed rei agenda modū disponat:
 ip[s]ius p[re]meditet[ur] finem. **N**ō etiā eū decet suæ celsitudinis p[re]terire exat[us]
 quo fit: ut alius sit impatoris alius inferioris p[re]t[er]is puniendi congre-
 ssus. **Q**uipe excellentiorem maiest[ate]m: maiore h[ab]ere decet clementiā. **S**ed
 cū regnate in celis: maiest[ate] nihil aut nobilius: aut dignius: aut meli-
 us: aut maius: aut p[re]stantius: possit excogitari: infallibilē eius decet sa-
 pientiam puniendā sepe nūm[er]o dissimulare: atq[ue] linire. **A**uxta **V**ale-
 riū maximū s[en]tentiā dicentis. **L**ento enim gradu ad uindictā: superlim[is] p[ro]-
 cedit ira: quod tū sūe ascribendū est nature: cuius p[ro]p[ri]um est miseri-
 tum ut eius imitemur. **E**xemplū: ut quemadmodum ip[s]e crebro nos
 equo animo tolerat & expectat: ita & nos offensores n[ost]ros patienter ferre
 & expectare debeamus: ne quod ab ip[s]o sicut seruo neq[ue] nobis euacuat:

Problems:

- set-offs are relatively rare
- it is unusual to find a high number of set-offs concentrated in one copy of a particular edition
- set-offs are, in general, very weak and difficult to make out or identify

Cora, Ambrosius de, Vita S. Augustini, Roma, Georgius Herolt, 1481, Mainz, Gutenberg-Museum, leaf l8v. Set-off of leaf l2r, completely overlapping the text of the regular impression.

Cora, Ambrosius de,
Defensorium ordinis
Heremitarum S. Augustini,
Roma, Georgius Herolt,
1481-82, Mainz,
Gutenberg-Museum, leaf
q8r, i.e. the blank *recto* of
the last leaf of the last
quire, shows a set-off from
leaf q1v.

Argumenta
i opposita

suū correxerūt: tanq̄ nō bonū: & mutauerūt snīam suā tanq̄ nō uerā:
& p̄pterea ordo iste scīssimus sp̄ i soliditate: firmitate: & statu fuit: nā
hec dictio status firmitatem in se portat: ex q̄bus oībus apte cōcludit̄
quōcunq; dicat̄ q̄ fuit uere cōfirmatus & approbatus.

SED CONTRA hanc ueritatē arguit̄ mltiplr: p̄mo sic nlla religio
puata debet per Romanā ecclesiā approbari: sed ordo frat̄ū heremita
rū est religio puata: igit̄ ip̄e nō debuit p̄ Romanā ecclesiā approbari
ergo uel nō approbauit: uel si approbauit & nō debuit male fecit. Et
quod est male factū p̄ irritō & inani debet h̄rī: argumentū tenet cum
mīori: maior aut̄ p̄bat̄ multipl̄: p̄mo sic qlibet p̄fectus q̄les se p̄cedūt
esse p̄fites religione puatā tenet se cōformare in mō uiuendi statui
Innocentiæ: q̄tū fragilitas p̄ntis uitæ permittit: sub pena dāpnationis
eterne: sed p̄fites religionem aliquā puatā sciēt & appposito i mō
uiuendi discrepāt a statu innocentie: & eidem se difformāt: igit̄ p̄fite
tes religionem puatā icurrūt dāpnationem eternā: quod si sic est sanc
ta Romana ecclia ne sit cā dāpnatōis tot aīay: nō debet tales religioēs
puatas approbare: maior p̄dictē rōnis patet. xii. q. i. dilectissimis. ubi
dic̄ q̄ scī patres ut statui innocentie se cōformarent & perfectiōem te
nerent oībus temporalibus renunciauerūt: & hmōi temporalia cum ce
teris hōib; uoluerunt h̄re cōia: minor autem p̄bat̄ sic: q̄ qlibet p̄fes
sus religiōis puate mltā bona temporalia & etiā multa bona spiritua
lia: sicut sunt puata indulta indulgentiarum et aliarum gr̄arum appro
pat sue religiōi: nō uolens ea esse cōia ceteris hōib; . Item obīam sub
iectionem & seruitia subtrahit a curatis & prelatis cōis religiōis chris
tiane: quod nō faciunt seruātes dictā religionem christianā cōem: nec
fecissent hōies in statu innocentie. Secundo sic ecclesia Romana quo
ad posse debet seruare uoluntatē christi: & totis uiribus conari q̄ cōis
christiani ipsius & suorum aplōrum seq̄nt uestigia: sed neq; christus
neq; apli seruauerūt puatā religiōem: sed cōem i q̄ habuerūt omnē per
fectionē i hūana specie possibilem p̄ hac uita: igit̄ qlibet tenet seruā
istat christi: & aplōrum uitā cōem: quod si sic est ecclia Ro. nō debet
aliā religiōem puatā ap̄bare: & qm̄ predictum arg. arguit̄ tra cōis
religiones puatas scilicet contra canonicos monachos & quoscunq;
mendicantes: ideo specialiter arguitur de isto ordine aliter & cetera

Cora, Ambrosius de, *Defensorium
ordinis Heremitarum S. Augustini*,
Roma, Georgius Herolt, 1481-82,
Mainz, Gutenberg-Museum, an
upside-down set-off on leaf g5v.

Are there other traces of set-offs in the editions printed by Georg Herolt or attributed to him?

To answer this question, for my Ph.D. I intend to investigate:

- the other forty editions assigned to Georg Herolt in the GW and ISTC;
- the figure of Georg Herolt, his production and his role in the early printing of the 15th century in Rome;
- the ambiguity associated with his identity.